

Korupcija u Srbiji

- Od vizije do provizije

Šest ministara je prekršilo Zakon o dostupnosti informacija, protiv 22 narodna poslanika pokrenut postupak zbog kršenja Zakona o sukobu interesa

Tranzicije u kojoj se nalazi Srbija može da bude spora i bolna, utoliko više ako je nagrizala korupcija. Svaka zloupotreba moći u interesu ličnog ili grupnog dobitka, a na štetu drugih ili društva u celini, ima elemente korupcije. Svako ko poseduje moć, u velikom je iskušenju da je zloupotrebi, bilo da je reč o političkoj vlasti, ili kada moć proizilazi iz znanja (lekar, profesor, sudija), ili iz položaja (službenik, policajac). Ova „bolest društva“ sputava privredni razvoj, onemogućava ušvršćivanje demokratskih institucija i ugrožava standard građana. Usled korupcije se smanjuju poreski prihodi, uvećavaju rashodi javnih službi a resursi se preusmeravaju u privatne džepove. Korupcija slabi državu i osiromašuje građane, bez obzira da li je reč o sitnim podmićivanjima (viski, kafa, bombonjera...) ili davanju novčane nadoknade za usluge manjeg i srednjeg obima.

Kao i u većini drugih bivših komunističkih zemalja, korupcija u Srbiji ima korene u prethodnom režimu. Državne pare su se organizovano iz džepova građana- poreskih obveznika slivale u džepove pojedinaca bliskih režimu. Tome su pogodovale okolnosti rata u okruženju i sankcija. Dugotrajna kriza, rastakala je i razarala institucije države, pa i samu državu. Ovaj proces pratilo je dirigovano i monopolsko određivanje cena robe, kursa dinara, davanje izvožno-uvoznih kvota i dozvola, kontrolisanje velikih trgovačkih aranžmana, stvaranje nestašica u kojima privilegovani sticali monopole, organizovanje finansijskih piramida. U takvom kontekstu nastali su oligarsi i tajkuni. Preko politike došli su do ekonomske moći, i sada preko novca utiču na politiku.

I domaća i strana istraživanja govore da je percepcija korupcije u Srbiji velika. Na listi percepcije korupcije Transparensi internešnal, Srbija se u 2005. godini nalazi na 97. mestu od 158 zemalja koje su obuhvaćene istraživanjem. Mnogi sektori su zatrovani korupcijom, ali su političari na vrhu. Loš položaj Srbije na rang listi najkorumpiranijih zemalja pokazuje da u svetu postoji uverenje da je rizično investirati u nju. U izveštaju Svetske Banke za 2005. godinu (*Anticorruption in Transition, Who Is Succeeding ...and*

Why?, Antikorupcija u tranziciji 3 — Ko uspeva ... i zašto?), ističe se da je smanjenje korupcije prisutnije tamo gde su sprovedene intenzivne reforme, dok područja sa manje reformi zaostaju. Napredak je najvidljiviji u carinskoj i poreskoj administraciji. Za razliku od toga, reforma pravosuđa u ranim godinama tranzicije često je zanemarivana, i izgleda da se korupcija u sudovima, uopšteno uzevši, nije smanjila.

Neretko se polazi od pretpostavke da korupcija ima svoje korene u navikama i kulturi jednog naroda. O mitu i podmićivanju postoje zabeležene mnoge narodne poslovice, izreke i priče. Često se u različitim kontekstima koristi rečenica: „Para vrti gde burgija neće!“. Ili: „Nekada je sve mogao samo TITO, a danas samo MITO!“. Aforističarski rečeno, „Mi smo mitološki narod – ništa ne možemo bez MITA!“ Opasno je kada nastupi društveno tolerisanje takvog ponašanja i kada ljudi postaju uvereni da korupcije ima u svim oblastima društvenog života te da se ništa ne može obaviti bez „podmazivanja“. Otuda se građani obeshrabruju kako je praktično nemoguće suprostaviti se tome, što vodi ka stanju društvene anomalije.

Zbog određenih slabosti u svom radu i sama Skupština je u senci koruptivnih pojava. Česti transferi poslanika (pet mandata su predmet sporova pred sudovima) ostavljaju utisak da je i u samom parlamentu prisutna korupcija što ga delegitimiše kao jednu od najvažnijih institucija u borbi protiv korupcije. Protiv 22 narodna poslanika u toku je postupak zbog kršenja Zakona o sprečavanju sukoba interesa i to za šest zbog nepodnošenja drugog izveštaja za prošlu godinu, pet zbog nepostojanja izveštaja posle izbora na funkciju narodnog poslanika, i četiri zbog nedostavljanja izveštaja po prestanku javne funkcije. Protiv sedam poslanika je pokrenut postupak zbog nedozvoljene kumulacije funkcija. Pažnja javnosti je skrenuta i povodom zloupotreba dnevnica od strane poslanika. Loš utisak je ostavio i rad Anketnog odbora povodom izvoza struje (Hamović, Lazarević) koji i pored burne i iscrpne rasprave, nije usvojio nikakav izveštaj!

Šta je urađeno na suzbijanju nove pojave? U dosadašnjem periodu učinjeni su izvesni naponi usvajanjem pojedinih antikorupcijskih zakona: o javnim nabavkama, o finansiranju političkih partija, o sprečavanju sukoba interesa pri vršenju javnih funkcija, o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Usvojen je Zakon o zaštitniku građana, ali nije izabran zaštitnik građana (ombudsman). Usvojen je Zakon o državnoj revizorskoj instituciji, ali ne i Državna revizorska institucija, iako je predviđeni rok od

šest meseci istekao još u maju ove godine. Nepostojanje te institucije u Srbiji znači da za mnoge aspekte poslovanja državnih organa i drugih koji funkcionišu u javnom sektoru, nemamo nikoga ko bi mogao objektivno i stručno da kaže da li su se ponašali rasipnički ili racionalno. Ovo je posebno važno kada se zna da su najveće afere u vezi sa korupcijom proteklih nekoliko godina bile su skopčane sa očigledno neprimerenim trošenjem budžetskih sredstava i privatizacijom („Mobtel“, „Pancir“, „Kofer“, „Knjaz Miloš“,..)

Slabo se poštuju i primenjuju usvojeni anikorupcijski zakoni. Prva iskustva u primeni Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja ukazuju na to da se javne službe i institucije teško i sporo privikavaju na poštovanje tih normi. Često izostaje njihov odgovor, čak i odbijanje na zahteve koji su upućeni u skladu sa zakonom. Prema izveštaju Poverenika za informacije, šest ministara prekršilo je Zakon o dostupnosti informacija od javnog značaja pošto u predviđenom roku nisu objavili informatore o radu svojih ministarstava. Informatori sadrže podatke o trošenju novca poreskih obveznika. U pogledu objavljivanja informatora, odgovor na ovu zakonsku obavezu je izuzetno mali i to samo devet od sedamnaest ministarstava, samo sedamnaest od stosedamdeset tri opštine, i nijedno od dvadesetak javnih preduzeća na republičkom nivou.

Osnovana su antikorupcijska tela: Savet za borbu protiv korupcije, Republički odbor za rešavanje o sukobu interesa, Poverenik za informacije od javnog značaja, ali predlogom Zakona o osnivanju Agencije za borbu protiv korupcije implicitno se predviđa ukidanje Saveta za borbu protiv korupcije i Republičko odbora za rešavanje o sukobu interesa.

Usvojena je Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije, ali nije donet Akcioni plan za njenu primenu, što je predviđena obaveza iz same Strategije.

Pojedina “nezavisna”, kontrolna tela ne doprinose rešavanju problema zbog kojih su osnovana (Agencija za privatizaciju, Republička radiodifuzna agencija...), već ona postaju veoma zavisna, nemoćna da se odupru političkim pritiscima, i prema tome vrlo podložna korupciji.

Poznato je da uspešne borbe protiv korupcije nema bez odgovarajuće saradnje različitih aktera. Primećuje se da je pritisak javnosti na organe uprave sve jači, mediji

otkrivaju razne oblike korupcije u vrhu vlasti, a civilno društvo radi na edukaciji stanovništva koje sada više nego ranije prepoznaje koruptivno ponašanje predstavnika vlasti na različitim nivoima. Međutim, ni mediji ni novinari nisu imuni na korupciju. Takozvano „koverta novinarstvo“ opisuje običaj novinara koji prihvataju mito da bi zauzvrat plasirali priče i pisali pozitivno o onima koju podmićuju.

Korupcija odavno nije čisto nacionalno pitanje. Ona je uveliko postala transnacionalni problem a borba protiv nje međunarodna obaveza. Korupcija je jedan od važnih elemenata ispunjenosti uslova za pridruživanje EU, ali i značajna prepreka na povećanju stranih investicija. Srbija mora da promeni zakone, da omogući nezavisan rad sudstva, tužilaštva i policije i da ih oslobodi pritisaka.

Najopasnija je „velika korupcija“ kada kriminalne grupe i oligarsi prodru u državne poslove ili kada korumpirani državni službenici koriste svoje položaje za finansiranje unosnih poslovnih aranžmana. Kada su pojedini moćnici „iznad zakona“, to je stanje za koje se kaže da se "velikim lopovima skida kapa a malim glava" i gde zakoni postaju mreža koju jake ribe razdiru a male ostaju ulovljene u njoj. Nakon svih ovih godina ispade da su naši političari možda i imali viziju, ali su izgleda sve sveli na proviziju!

Doc. dr Slaviša Orlović
Fakultet političkih nauka